

LA SOCIETAT AGRÍCOLA LA RENAIXENÇA DE LA VILELLA BAIXA (1912-1936)

[TEXT] Jaume Teixidó Montalà
[FOTOGRAFIES] ACPR

Aquest any fa 100 anys que a la Vilella Baixa¹ es va crear una societat "agrícola" amb el nom de la Renaixença. Una entitat que defugia els objectius de les ja existents a la comarca, ens referim a les de socors mutus i a les cooperatives de consum, entre altres². La Renaixença era una entitat enfocada principalment al foment de l'activitat recreativa dels socis, és a dir, una entitat cultural que no abandonà mai però que va divergir cap a una cooperativa de consum.

La documentació que ens ha pervingut, amb la qual es basa aquest article, és certament minsa, però suficient per dibuixar un estat de la qüestió de l'entitat i també per redescobrir-ne les seves actuacions més importants. Aquesta es troba dipositada a l'Arxiu Comarcal del Priorat (ACPR), ocupa 9 caps de d'arxiu (0,9 ml) i té un abast cronològic que s'inicia el 1912, any de la seva fundació, fins el 1936, data de la seva unió obligatòria amb la Cooperativa de Consum i el Sindicat Agrícola de la Vilella Baixa induït per les disposicions de la Generalitat de Catalunya per una economia en guerra.

D'una entitat, sigui quina sigui, hi ha tota una sèrie de documentació bàsica: els estatuts i els llibres d'actes. De la Renaixença n'han pervingut els dos. Començarem pel primer: els estatuts. Els primers porten data de l'11 de maig de 1912 i foren impresos a Reus. Constaven de 25 articles, inclosos en sis títols, més

2 articles addicionals. En el títol primer: Constitució i objecte, és on s'especificaven els objectius de l'entitat:

"Se constituye en la villa de Vilella Baja una Sociedad denominada RENAIXENSA, cuyo objeto es:

a. Recreativo o sea la celebración de todos aquellos actos que tiendan al solaz esparcimiento de los socios, como son bailes, reuniones, etc., etc.

b. Instructivo o sea la obra cultural colectiva que deberá desarrollarse mediante conferencias, veladas literarias y musicales, establecimiento de escuelas nocturnas, etc., etc.

c. Mutualista o sea la organización de aquellas instituciones benéficas mutuales de socorro a los socios enfermos y de auxilio a sus familiares en caso de defunciones".

L'article addicional 2 deia on tenien la seu social, que no era en propietat, de l'entitat: "Renaixensa tendrá su domicilio social la casa número 10 de la calle de Freginals de Vilella Baja, de su propiedad, la adquisición de la cual se realizará mediante suscripción de acciones de 5 pesetas entre los socios garantidas en la misma casa, las cuales no devengarán interés alguno y se amortizarán por acuerdo, al menos, por dos terceras partes más una de las acciones".

El primer llibre d'actes s'inicia el 13 de maig de 1912 i a la primera acta faculterà al president, Pere Anguera Vellvé, perquè escripturà la compra a Joan Mestre Masip "de toda aquella porción de terreno conteniendo un pequeño edificio llamado Hort del Sellé, situado en

Primer reglament de l'entitat.

esta villa que tiene una cabida de tres áreas cinco centiáreas", situat al carrer Freixinal, número 10. El preu s'establí en 750 pessetes. L'aportació dels socis no va ser suficient per fer front a les despeses de compra, urbanització i reconstrucció del local i acordaren contractar un préstec amb Salvador Abelló Homdedéu de 1.900 ptes al 5% d'interès anual. A banda de les obres d'adequació, també el juliol del mateix any es decidí la construcció d'un mur de protecció a tocar el barranc d'Escaladei per prevenir inundacions i tancar els jardins i ball. Pocs mesos més tard, el febrer de 1913, s'acordà la construcció d'un quiosc "en los jardines de la sociedad al objeto de servir refrescos y licores a los concurrentes".

El 1913 comença a prendre forma la possibilitat de donar un servei de cafè. El 14 de setembre acorden demanar preu a Josep M. Vellvé pel cafè que tenia a la casa del costat de la societat. Aquest demanà per la casa 5.000 ptes i la Renaixença li n'oferia 4.000, inclosos tots els estris del seu cafè. No arribaren a cap acord. Mentrestant tornem a trobar al soci Salvador Abelló Homdedéu disposat a deixar-los-hi els diners. L'any següent, al febrer, acorden fer el cafè, interinament, al teatre o al jardí fins que no es construeixi l'espai, inaugurant-lo el dia de Pasqua. La idea era aixecar un pis a l'edifici que ja tenien però era una solució cara i no ho veien gens clar. Finalment, decidiren demanar preu per ca l'Amperi, situada al carrer Freixinal, número 4, propietat de Elisa Abelló Masip, muller de Salvador Jordi Duran, que els hi demanà 1.625 ptes. No tots els socis estaven d'acord amb la compra ja que creien que, abans d'endeutar-se més, calia liquidar el que devien. Es votà l'operació i el sí guanyà per àmplia majoria.

A començaments de gener de 1915 tracten el tema dels deutes contrets amb Salvador Abelló Homdedéu, el qual els havia deixat 5.100 en total des de 1912 fins el 1914. Aquest fou el mecenes de l'entitat ja que en la major part d'operacions econòmiques els seus diners hi intervingueren.

L'estatut de l'11 de maig de 1912 no arribà als quatre anys de funcionament. El 14 de febrer de 1916 se'n redactaren de nous⁴. Constaven de 56 articles, un augment de més del doble dels de 1912. Els articles 13, 14, 20 (d'aquest només el primer punt) del capítol 2n i els articles 24 i 25 del capítol 3r foren renovats el 8 de novembre de 1931. Igual que en l'anterior, a l'article primer constaven els objectius de l'entitat: "Art. 1.: "Objeto de la sociedad:

1. Su objeto principal es el fomento y desarrollo de la agricultura.
2. Recreativo o sea la celebración de todos aquellos actos que tiendan al solaz esparcimiento de los socios, como son bailes, reuniones, etc., etc.
3. Instructivo o sea la obra cultural colectiva que deberá desarrollarse mediante conferencias agrícolas, veladas literarias y musicales, establecimiento de escuelas nocturnas, etc.
4. Mutualista o sea la organización de aquellas instituciones benéficas mutuales de socorro a los socios enfermos y de auxilio a sus familiares en caso de defunción".

En comparació amb els de 1912, en aquest hi ha un objectiu més: el desenvolupament de l'agricultura referendat a l'article 2: "A fin de hacer más íntimas las relaciones entre los socios y de estimular su afición a la agricultura, facilitará su trato, difundiendo entre ellos la enseñanza de prácticas agrícolas

en certámenes y conversas apropiadas a su caso" i el 4: "Renaixensa con el fin de favorecer a los asociados, podrá comprar abonos, azufre, sulfato de cobre, etc., etc., en grandes cantidades, reservándose una comisión solo para cubrir gastos". El domicili social s'establí a la casa de la seva propietat situada al carrer Freixinal, número 4, de la Vilella Baixa.

Aquests estatuts donaren més vigorsitat a l'entitat que, d'una manera pausada, anava perdent socis sobretot per falta de pagament. Entre el mes de març i abril de 1916 n'ingressaren 35. A principis de 1918 es votà l'expulsió d'un soci per haver insultat greument el president, Conrad Vellvé Masip.

El mateix any, el desembre, la Societat Renaixença pren l'acord de construir un fons de pa als baixos de l'entitat. Les obres anaven endavant el gener de 1919. El motiu de la construcció fou el fort augment del preu de la farina, fet que suposà una pujada del preu del pa, producte molt important en la dieta. El mateix mes compren tres béns mobles. Dues peces de terra a Josep Escoda Piñol, veí de Garcia, a les partides coll del Marquès i Hort, situades al terme de Gratallops, pel preu de 1.180 ptes. Les dues les vendran el mateix any pel muntant total de 1.355 ptes. La tercera compra la fan a Domingo Abelló Viñes, de la Vilella Baixa, d'una casa situada al carrer Freixinal, número 6, composta de planta baixa i tres pisos de 142 m², pel preu de 250 pessetes.

El 6 de març de 1919 tornen a passar comptes amb Salvador Abelló Homdedéu; en aquesta data li deuen la quantitat d'11.000 ptes. Salvador Abelló renuncia a l'interès del 5% al qual deixava els diners i l'entitat acorda pagar 500 ptes el primer de gener de cada any fins amortitzar en 22 anys la suma total del deute. Les dates en què els va deixar diners foren: 19 de març de 1912: 1.900 ptes (per comprar el teatre i fer les obres); 31 de desembre de 1913: 375 ptes (darrer pagament de la

Abono por los representados de teatro.

compra anterior); 9 de gener de 1915: 2.825 ptes (compra de la casa del carrer Freixanal, 4, els estris del cafè i les obres), i 16 de gener de 1919: 7.000 ptes (obres del forn i compra de béns immobles?). En total: 12.100 ptes, de les quals només li havien retornat 1.100 ptes, restant-ne, doncs, 11.000.

El 1920 l'entitat acorda tenir una tenda de comestibles. Per aquest motiu demanen al soci Daniel Anguera Sabaté si els vendria els mobles i els comestibles de la tenda que tenia a casa seva. Aquest està d'acord i "resuelto a ceder a Sociedad Renacimiento todo el material u género de su tienda reducido a metálico y prestado a esta sociedad por el plazo de cuatro años a razón del seis por ciento anual a contar des del día primero de febrero del presente año".

Quatre anys més tard, la situació econòmica de l'entitat estava molt malament. Encara devien 8.500 ptes a Teodora Masip, hereva de Salvador Abelló. El 13 de gener de 1924 ho justifiquen per una mala administració, ja que havien fiat massa els articles del forn i de la tenda. La situació és tan crítica que acorden anar a Reus a entrevistar-se amb els creditors per donar-los a entendre que cobraran i que es tranquil·litzin. També busquen recursos alternatius mitjançant l'arrendament del cafè, de la tenda de comestibles i del forn. La tenda és arrendada a Ramon Poblet, amb aquests pactes: "1º Dicho Poblet se compromete a pagar por amortización de los géneros de la tienda que la junta le entregará el día diez y ocho del corriente la cantidad de cien pesetas semanales hasta liquidar la suma que arrojan dichos géneros. 2º También se compromete a pagar doce pesetas

Carta de la Cooperativa obrera "Flor de Mayo" del Masroig - La Renaixença (27.08.1930)

cincuenta céntimos mensuales de alquiler de la casa y mobiliario que la Junta le entrega. 3º Dicho señor al concluir el arriendo que es por un año dejará la casa y mobiliario igual como se le entrega". El forn és arrendat a Joaquim Figueres per 1 pesseta per cada enfornada de pa, entrant els estris i mobiliari, i, el cafè, a Victorino Masip per 60 pessetes mensuals, el qual també ha d'amortitzar el capital que sumen el genero emmagatzemat.

Entre finals de juliol i mitjats d'agost de 1933 explota un conflicte fort entre els associats de l'entitat. Ja feia temps que sonava, però esclatà per un article aparegut al periòdic *Avanzada* signat pel soci Daniel Anguera Peris. Segons l'acta del 29 de juliol "un escrito publicado en el periódico "Avanzada" en cuyo artículo había párrafos que no son ciertas 1º Sobre existir una libreta en esta Sociedad en el que se anotaban préstamos que el autor de dicho artículo dice se hacían a los socios para jugar y 2º en que se protegía el juego". És a dir, un soci acusava l'entitat que fes de banca deixant

diners a jugadors. La reunió fou calenta, com també la següent, del 12 d'agost, en la qual demanaren al soci que rectificqués, i aquest s'hi va negar. Després d'una forta discussió, van decidir votar si l'expulsaven, i van guanyar els vots per expulsar Daniel Anguera.

El 1936, un cop començada la Guerra Civil, per decret de la Generalitat, totes les entitats tenien l'obligació de fusionar-se. A la Vilella Baixa el Comitè de Milícies Antifeixistes proposà al Sindicat Agrícola, la Cooperativa de Consum i la Renaixença la unificació. L'acta de la fusió es va celebrar l'1 d'octubre de 1936 al teatre de la Renaixença i comptà amb les juntes i els socis de les tres entitats i els membres del Comitè de Milícies Antifeixistes. Primer es va detallar el capital actiu i passiu de cada entitat. La Renaixença presentà un líquid actiu de 19.750,35 ptes, la més baixa amb diferència. Després es va votar la proposta de fusió, acordant-se per unanimitat i prenent el nom la nova entitat de Sindicat Agrícola de la Vilella Baixa. ■

¹ Per tenir una visió general del període, vegeu: SABATÉ MESTRE, JOSEP: "Història de la Vilella Baixa", capítols XV-XVII. *La Vilella Baixa. Revista cultural i recreativa*. La Vilella Baixa, núm. 16-18, gener 2006-gener 2007.

² Vegeu: AUDÍ FERRER, PERE. *Cooperativistes, anarquistes i capellans al Priorat (1910-1923)*. Falset: Centre Cultural i Recreatiu La Unió de Torroja del Priorat i Arxiu Comarcal del Priorat, 2010.

³ *Reglamento para el régimen y dirección de la sociedad Renacimiento de Vilella Baja*. Reus-Barcelona: Tallers Tipogràfics d'Eduard Navàs, 1912.

⁴ *Reglamento para el régimen y dirección de la Sociedad Agrícola RENAIXENSA de Vilella Baja*. Reus: Impremta La Fleca de Joan Grau, 1916.